

ISSN: 2181-3035

30.06.2022

№ 6

TALQIN VA TADQIQOTLAR

respublika ilmiy-uslubiy jurnali

- Aniq fanlar
- Tabiiy fanlar
- Tibbiyot fanlari
- Texnika fanlari
- Iqtisod fanlari
- Filologiya fanlari
- Pedagogika fanlari
- Ijtimoiy-gumanitar fanlar
- Psixologiya fanlari
- San'at va madaniyat fanlari
- Jismoniy tarbiya va sport

@ talqin@bk.ru

+99891-152-93-14

www.talqivatadqiqotlar.uz

@TALQIVATADQIQOTLAR

TALQIN VA TADQIQOTLAR

RESPUBLIKA
ILMIY - USLUBIY JURNALI

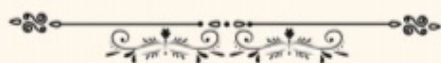
BARCHA SOHALAR BO'YICHA

6-son 2-qism
30.06.2022

zenodo

ICI WORLD of JOURNALS

Talqin va tadqiqotlar

ilmiy-uslubiy jurnal

scientific-methodical
journal

научно-методический
журнал

Bosh muharrir:

I.I.Abdumannonov

Mas'ul muharrir:

O.S.Isroilov

Jurnal bir oyda ikki marta
chop etiladi.

O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti

Administratsiyasi
huzuridagi Axborot va
ommaviy kommunikatsiya
agentligida 2022- yil
12 - fevralda 1540 raqam
bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2181 - 3035

Jurnaldan maqola ko'chirib
bosilganda, manba
ko'rsatilishi shart.

Tel: +99891-152-93-14

E pochta: talqin@bk.ru

Сайт: www.talqinvatadqiqotlar.uz

Tahrir kengashi:

Qo'ldashev Sherali Temiraliyevich

O'z FA Sharqshunoslik instituti, tarix fanlari nomzodi, dotsent

Bazarov Odiljon

Filologiya fanlari doktori, Qo'qon davlat pedagogika instituti

Abdulkarimov Jamoliddin Ahmadaliyevich

Xo'jand davlat universiteti dotsenti (Tojikiston)

Masharipova Gularam Kamilovna

Falsafa fanlari doktori, professor

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti

Qozoqov Tohirjon Qodiraliyevich

Namangan davlat universiteti

tarix fanlari nomzodi, dotsent

Abdullayev Ravshanjon Inomjon o'g'li

O'z FA Tarix instituti

Tojiyeva Gulnora Akramxonovna

Xalq ta'limi a'lochisi

Abdullayeva Maftunaxon Umidjon qizi

Qo'qon davlat pedagogika instituti

Raximova Zuxraxon Maxmudovna

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Akbarov Qobuljon Yakubovich

Qo'qon davlat pedagogika instituti, tarix fanlari nomzodi

G'ofurov To'liqinjon Zafarjon o'g'li

Qo'qon davlat pedagogika instituti, matematika fani o'qituvchisi

Baymenova Kamshat Saparbayevna

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

Bazarov Otabek Odilovich

Qo'qon davlat pedagogika instituti, PhD

G'ulomova Nargiza Sa'dullayevna

Navoiy VXTXQTMOHM Tillarni o'qitish metodikasi katta o'qituvchisi

Rahimova Maftuna Odilovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti, PhD

Mirzaahmedova Kamola Toxirovna

*Toshkent pediatriya tibbiyot instituti farmakologiya, fiziologiya
kafedrasida dotsenti*

Djumaniyozova Enajon Kutimovna

*Toshkent arxitektura qurilish instituti xorijiy tillar kafedrasida katta
o'qituvchisi*

Urazmetova Shoirazatbayevna

*Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar
universiteti Urganch filiali o'qituvchisi,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori*

Jo'rayeva Dilnoza Shokirjonovna

*Termiz davlat universiteti algebra va geometriya kafedrasida
o'qituvchisi, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori*

O'ZBEK VA RUS TILLARIDAGI ANTROPONIMLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Koziyeva Iqbol Komiljonovna

Buxoro davlat universiteti rus tili va adabiyoti kafedrası o`qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6783666>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ,ozbek va rus tillaridagi zamonaviy shaxs ismlari tizimining leksik-semantik, lingvokulturologik va strukturaviy xususiyatlarini aniqlash va tizimlashtirish. Antroponimning shaklidan to'g'ri foydalanish, chet tilini bilish va shaxs ismlarining xorijiy madaniy modellarini bilish madaniyatlararo muloqot jarayoni muvaffaqiyatining eng muhim shartlaridan biridir. Shaxs ismlarining faoliyati bilan bog'liq ko'plab masalalar turli fanlar vakillari tomonidan hal etilgan.

Kalit so'zlar: indikatorlar, onomastik, semantik, identifikatsiya, lingvokulturologik;

Аннотация: В данной статье выявить и систематизировать лексико-семантические, лингвокультурологические и структурные особенности системы современных личных имен в узбекском и русском языках. Грамотное использование формы антропонима, знание иностранного языка и знание инокультурных моделей личных имен является одним из важнейших условий успешности процесса межкультурной коммуникации. Многие вопросы, связанные с функционированием личных имен, рассматривались различными дисциплинами.

Ключевые слова: индикаторы, ономастика, семантика, идентификация, лингвокультурология;

Annotation: In this article, to identify and systematize the lexical-semantic, lingvokulturological and structural features of the system of modern personal names in Uzbek and Russian languages. Proper use of the form of an anthroponym, knowledge of a foreign language and knowledge of foreign cultural models of personal names are one of the most important conditions for the success of the process of intercultural communication. Many issues related to the functioning of personal names have been addressed by various disciplines.

Keywords: indicators, onomastic, semantic, identification, linguocultural.

Ma'lumki antroponimlar o'zbek va rus tillarida ma'lum o'ringa ega. Shuningdek bular ungagina xos bo'lgan indikatorlar mavjudligi bilan xarakterlanib turadi. Xuddi shuningdek, antroponimlar semantik, uslubiy va yasalish xususiyatlari bilan boshqa leksik birikmalardan ajralib turadi. Shuning uchun ham onomastik tadqiqotlarni

sinxron va diaxron rejada sistemstruktur va tarixiy-qiyosiy metod asosida olib borish kerak. Ismlar ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, ularda jamiyatning madaniyatli va ijtimoiy hayoti aks ettirilgan bo'ladi. Ismlar ma'lum bir shaxsning avlodi, uning jamiyatda tutgan o'rni haqida ham xabar beradi. Har bir ism ma'lum bir sabablarga ko'ra paydo bo'ladi.

O'zbek tili lug'at boyligining kattagina qismini insonlarga qo'yiluvchi maxsus nomlar tashkil etadi. Kishilarning atoqli otlari fanda antroponimlar deb yuritiladi. Antroponim (lotincha: antropos - odam, onima - ism, nom) kishi nomi demakdir. Kishi nomlariga xos xususiyatlarni o'rganuvchi onomastikaning bir bo'limi antroponimikadir. Antroponimlar til lug'at tarkibida o'z o'rniga va tizimiy xususiyatlariga ega. Jumladan, atoqli otlar sistemasiga kiruvchi antroponimlar ham o'z navbatida boshqa mayda sistemalarga bo'linadi. Bular quyidagilar:

1. Ismlar;
2. Familiyalar;
3. Ota ismlari;
4. Taxalluslar;
5. Laqablar.

O'zbek tiliga Davlat maqomi berilgandan so'ng yuzaga kelgan ikki nomzodlik va bir doktorlik dissertatsiyalarining muvaffaqiyatli himoya qilinganligi antroponimik tadqiqotlar nihoyatda dolzarb va ularni har tomonlama o'rganish zamon talabi ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot predmeti ikki tildagi shaxs otlari sistemalarining strukturaviy, lingvokulturologik va leksiko-semantik xususiyatlaridan iborat. Tadqiqot quyidagi gipotezaga asoslanadi : bir-biriga bog'liq bo'lmagan geterogen tillarning milliy antroponimikalari (nominal nomlari) globallashuv va milliy identifikatsiya jarayonlari ta'siri ostida bir vaqtning o'zida shakllanadi. Bir qator introlingvistik va ekstralingvistik omillar, jumladan din: nasroniylikning ikki tarmog'i (anglikan va pravoslav) va islom, shuningdek, ism qo'yishning ijtimoiy-madaniy an'analari (ismlar-istaklar, ismlar-assotsiatsiyalar va boshqalar) milliy shaxsning shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Maqsad tadqiqot - har xil tuzilishga ega ikki tilning antroponimikalarini har tomonlama semantik, tarkibiy, tarkibiy va etimologik tahlil qilish va ulardagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash.

Ilmiy yangilik tadqiqot materialining yangiligi va unga yondashuvda yotadi. Ishda birinchi marta rus va o'zbek tillari milliy antroponimikasining har tomonlama tarkibiy, leksik-semantik, ijtimoiy-madaniy qiyosiy tahlili amalga oshirildi. U shaxs nomlarining leksik, tuzilish va paremik xususiyatlarini ochib beradi va tizimlashtiradi.

Antroponimika onomastikaning bo'limi sifatida va antroponimiya murakkab lingvokulturologik va leksiko-semantik tadqiqotlar ob'ekti sifatida qaraladi,;

- ko'p millatli ko'p madaniyatli dunyoda faoliyat ko'rsatuvchi ijtimoiy-madaniy belgi sifatida antroponimika va uning o'rni.

Milliy antroponimikaning shakllanishiga ta'sir etuvchi ekstralingvistik va lingvistik omillar Milliy antroponimikalarda

-shaxs ismlari va hosila yasalish yo'llarining qiyosiy strukturaviy tahlili - Milliy antroponimikalardagi oddiy, hosila va murakkab antroponimlarning nisbati, milliy antroponimikalardagi gipokoristik nomlar.

O'zbek va rus antroponimlarining semantikasi va etimologiyasi masalalarini YA.Menajiev, X.Azamatov, D.Abdurahmonov va E.Begmatovlar "Ismingizning ma'nosi nima?" nomli risolasida amaliy jihatdan hal etishga intildilar. O'zbekcha ismlarning ruscha yozilishi, imlosi muammolariga bag'ishlangan S.Ibrohimov (1961, 1967), N.Mamatov (1958), F.Kamolov, R.Jumaniyozov, YA.Pinxasov, T.Mirzaev, E.Begmatov (1962) kabi olimlarning maqolalari matbuot sahifalarida e'lon qilingan edi. E.Begmatovning "Kishi nomlari imlosi" (Toshkent, 1970), "O'zbek ismlari imlosi" (Toshkent, 1972), «Literaturnye imena i familii uzbekskix avtorov v russkoy transkripsii» (Tashkent, 1981) kabi asarlari ismshunoslikning ana shunday amaliy masalalariga bag'ishlanganligi bilan e'tiborlidir.

Shuningdek hayotimizning keyingi taraqqiyotida antroponimlarning ilmiy jihatdan o'rganish qator ilmiy ishlarining ob'ekti bo'lib kelmoqda. Jumladan, E.T.Smirnov, keyinchalik N.S.Likoshin va rus sayyohi va etimologi V.F.Oshanin, turkiyshunos olim A.Samoylovichlar o'zbekcha ismlarni to'plash va ularni ruscha transliteratsiyada ifodalash masalalari bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borganlar. Ular N.Ostroumov, A.Samoylovich, S.Oldenburger, V.YA.Nalivkin, M.Nalivkina kabi tilshunos olimlar o'zlarining ishlarida ham o'zbekcha ismlar va laqablarning etimologiyasi, etnografiyasiga oid ayrim masalalar haqida fikrlar bayon qilganlar, ularning urfodati masalalari ham diqqat markazida bo'lgan. S.Ibrohimov, M.Rahmonlar esa o'zbekcha ismlar va familiyalarning imlosiga doir kuzatishlar olib borsa, N.S.Malitskiy esa Toshkent shahridagi mahalliy aholi ismlarini o'rgangan

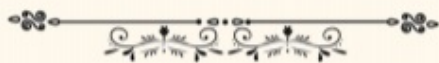
O'zbek va rus antroponimikasida muammo mavjud bo'lib, poetik yoki badiiy antroponimika masalalari bilan bog'liq. Ya'ni badiiy asarlarda qo'llangan kishi ismlari, umuman, atoqli otlar faqat nominativ funksiyani emas, balki bir qancha funksional-uslubiy xususiyatlarni ifodalashga xizmat qiladi. Mana shu masala keyinchalik o'zbek antroponimikasida maxsus o'rganildi. Masalan, SamDuda E.B.Magazanik shu mavzuda nomzodlik dissertatsiyasini himoya qildi, keyinchalik monografiya nashr ettirdi. Bu ishda antroponimlarning lingvistik kategoriya sifatidagi tabiati, onomastilistika va uning rus adabiyotshunosligida o'rganilish darajasi masalalari o'rganilgan. Olim o'z tadqiqotida badiiy asarlarda qo'llangan antroponimlarni juda keng kontekstda olib qaraydi, badiiy asar syujeti, konfliktini namoyon etishda kishi ismlarining o'rni masalasini asosli yoritadi. Masalan, olimning

talqiniga ko'ra, A.S.Pushkin asarlarida qahramon familiyasi bilan ismi o'zaro fonetik jihatdan ohangdoshlik xususiyatiga ega. Xuddiy shunday fonetik ohangdoshlik M.YU.Lermontov qahramonlarining familiyasi va ismiga ham xosdir: EvgENiy ArbENin kabi.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, bu soha hozirgacha to'liq tadqiq qilinmaganligi sababli tilshunoslarning muhim vazifalaridan biri, o'zbek-rus antroponimlarida leksik-semantik xususiyatlariga e'tibor berishdir. Bu ba'zi odamlarning familiyalariga bo'lgan qiziqishini uyg'otishi mumkin. Shuni ham aytish joizki, o'zbek va rus antroponimikasiga oid tadqiqotlar doirasi yana ham kengaymoqda va tadqiqotlar o'z samarasini bermoqda.

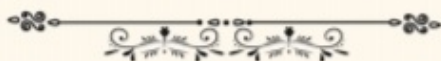
Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Superanskaya, A. V. Terminologiya va onomastikai. Riga, 1993.
2. Superanskaya, A. V. Ismning umumiy nazariyasi M: Nauka,1993
3. Reformatorskiy A.A.: Toponimika va transkripsiya. M : Nauka,1994
4. Beletskiy, A.A Leksikologiya va nazariya tilshunoslik : onomastika. Kiev, 1989.
5. Begmatov, E. O`zbek onomastikasi: bibliografik sharh. Toshkent, 2008.

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

1.	Ashirboev Ixtiyor Maxmudjon ugli BOG'CHA YOSHIDAGI BOLALARDA MULOQOT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK SHART-SHAROITLARI	4
2.	Ashirboev Ixtiyor Maxmudjon ugli KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNI TARBIYALASHDA MILLIY XALQ O'YINLARINING AHAMYATI	7
3.	Matnazarova Shahnoza, Jumaniyazova Enajan INTEGRATED SKILLS IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY	10
4.	Normurodova Qunduz Tog'ayevna Fayziyeva Nazira Baxromovna TABIIY KASALLANGAN PHASEOLUS VULGARIS O'SIMLIGINING MAHALLIY NAVLARIDAGI, O'SIMLIK HUJAYRASI BILAN BOG'LANGAN VA ERKIN PEROKSIDAZA FERMENTI MIQDORINI O'RGANISH	12
5.	Enazarova Zarnigor Nizomidin qizi Ibrohim Rahmonovich Asqarov, Mo'ydinov Nurullo KOLLAGENNING INSON HAYOTIDAGI AHAMIYATI	15
6.	Mirzaaxmedov Muxammadbobur Karimberdiyevich Normatov Rafik Nurmatovich ELEKTR ENERGIYASI SOHASIDA SUNIY INTELLEKT TIZIMLARNING AHAMIYATI	17
7.	Parviz Akbarjonovich Nabiyev FARG'ONA VODIYSI TOJIKLARI AN'ANAVIY HUNARMANDCHILIGINING ETNOLOGIK TAHLILI (KASHTACHILIK, KIYIM-KECHAK TAYYORLASH, DO'PPIDO'ZLIK VA PICHOQCHILIK MISOLIDA)	21
8.	Normurodova Qunduz Tog'ayevna Fayziyeva Nazira Baxromovna SOG'LOM VA VIRUS BILAN KASALLANGAN PHASEOLUS VULGARIS O'SIMLIGI PEROKSIDAZA FERMENTI AKTIVLIGINI O'RGANISH	29
9.	Nafisa Quvvatova ZULFIYA - HAYOTBAXSH TUYG'ULAR KUYCHISI	33
10.	Turg'unpo'latov Diyorbek Ro'zamat o'g'li SO'Z YASALISHI VA UNI O'RGANISHDAGI QO'LLANADIGAN ILG'OR PEDAGOGIK TA'LIM METODLARINING O'RNI	36
11.	Собирова Фарангиз Фарходовна ИСЛАМСКИЕ РЕШЕНИЯ В БОРЬБЕ ПРОТИВ ГНЕВА	40
12.	O'tkir Saqijanovich Qodirov YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARIGA MUSIQANING TA'SIRI	44
13.	Бабаев Эльдар ОБУЧЕНИЕ ГОВОРЕНИЮ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	46
14.	Guzal Muminova MA'NAVIY BARKAMOL AVLOD TARBIYASIDA XALQ KUYLARINING O'RNI	51
15.	Химайдинов Шакир Салайдинович ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ	54
16.	G.Mo'minova, U.Haydarova KOGNITIV LINGVISTIKADA METAFORA MASALASI VA ULARNING YAPON MUMTOZ MANBALARIDA IFODALANISHI	59
17.	ВОЗМОЖНОСТИ НЕЙРОННЫХ СЕТЕЙ	64

	Мамирходжаев Мухаммадин Мавлонжонович Умаралиев Джамшидбек Тохтасинович, Сотволдиева Мохирахон Бахромжоновна Тўйчибоев Аббосбек Эралиевич	
18.	Mustanova Sojida Barotovna MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA TOLERANTLIK MUNOSABATINI TARBIVIALASHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI	70
19.	Xodjayeva Shoiraxon Marifjon qizi DISKURS TUSHUNCHASI VA UNING LINGVOKULTUROLOGIK TALQINI	75
20.	Жолдасбаева Малика INTERACTIVE METHODS AND THEIR IMPORTANT ROLE IN TEACHING STUDENTS	80
21.	Koziyeva Iqbol Komiljonovna O'ZBEK VA RUS TILLARIDAGI ANTROPONIMLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	83
22.	Махмудова Зулфия Примкуловна РОЛЬ ТРЕПАНОБИПСИИ В ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНОЙ ДИАГНОСТИКЕ ДЕСТРУКТИВНЫХ ПОРАЖЕНИЙ ПОЗВОНОЧНИКА	87
23.	Zulfiya Makhmudova TUBERCULOUS SPONDYLITIS IN ADULTS	95
24.	Alimova Rayhon Abdug'afforovna PYTHON DASTURLASH TILIDA SHART OPERATORIGA DOIR MASALALAR	105
25.	Azizbek Berdiyev Asatillayevich HOZIRGI ZAMON DOSTONLARDA SHAKL VA MAZMUN UYG'UNLIGI	110
26.	ЭХТИЁТ ЧОРАСИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ, ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЖИХАТДАН ШАРТЛАНГАНЛИГИ Рахимов Нодирбек Муйдинович	117
27.	ЁШЛАРДА ВАТАНПАРВАРЛИК ХИСЛАТЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА АБДУЛЛА АВЛОНИЙ ҚАРАШЛАРИ Шодиева Чарос Равшан кизи	121
28.	USING AUTHENTIC MATERIALS ON ENGLISH LESSONS Nurniyazov Nursultan Jalgasovich	125
29.	O'ZBEK VA RUS TILLARIDAGI ANTROPONIMLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI Koziyeva Iqbol Komiljonovna	128
30.	ТИЛШУНОСЛИҚДА ТЕРМИНОЛОГИЯНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ Н.Б.Кулдашова	132
31.	ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ И ИГР НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В СРЕДНИХ ШКОЛАХ Анаркулова Маржан Жаппаровна	139

